

Sosiaalipedagogisen ohjauksen malli maahanmuuttajaopiskelijoiden ohjaukseen vapaassa sivistystyössä

Teksti: Elina Nivala, YTT, sosiaalipedagogiikan yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto

Sosiaalipedagogisen ohjauksen mallin perustana on sosiaalipedagogisen ajattelun soveltaminen maahanmuuttajaopiskelijoiden ohjaukseen vapaan sivistystyön oppilaitoksissa.

Malli on kehitetty Sospeva-hankkeessa Suomen kansanopistoyhdistyksen, Opintokeskukset ry:n, Bildningsalliansenin, Itä-Suomen yliopiston sekä useiden kansanopistojen ja opintokeskusten työntekijöiden yhteistyönä.

Sosiaalipedagogiikka on tieteenala ja käytännön työala. Käytäntöjen kehittämiseen tähtäävässä keskustelussa on tavanomaista viitata tietynlaiseen ajattelu- ja työtapaan sosiaalipedagogisena, vaikka tieteenalalla on monia suuntauksia. Tähän työtapaan liitetään muun muassa tavoitteet tasavertaisten ja kunnioittavien kohtaamisten mahdollistamisesta, yhteisöllisyyden vahvistamisesta, jokaisen ihmisen osallistumisen ja toimijuuden tukemisesta, luovan toiminnan mahdollisuuksien hyödyntämisestä sekä toiminnan reflektomisesta suhteessa teoreettiseen ymmärrykseen.

Sosiaalipedagogisella ajattelulla on selviä yhtymäkohtia vapaan sivistystyön perustana olevaan sivistyspedagogiikkaan, joten sosiaalipedagogisen ohjauksen mallin kehittämisessä on ollut osin

kyse vapaan sivistystyön oppilaitoksissa jo tehdävän ohjaustyön periaatteiden ja muotojen jäsentämisestä.

Sosiaalipedagogisen ohjauksen malli on

ajattelun ja toiminnan kehys, jota ohjaaja voi hyödyntää toimintansa kehittämisessä. Mallia voi soveltaa hyvin erilaisissa tilanteissa olevien opiskelijoiden kanssa ja eri koulutusmuodoissa. Kyseessä ei siis ole ohjauksen prosessikaavio tai menetelmävalikko, jota tulee toteuttaa sellaisenaan, vaan tärkeää on omaksua mallin perusajatukset ja soveltaa niitä mielekkäillä tavoilla eri tilanteissa.

Sosiaalipedagogisen ohjauksen mallin laajempi esittely, työmenetelmien kuvaukset, mallia taustoittavia materiaaleja ja muuta lisätietoa löytyy osoitteesta bit.ly/sospevaohjaus.

Sosiaalipedagogisen ohjauksen mallissa on kolme osa-aluetta:

1. Periaatteet
2. Prosessi
3. Työmenetelmiä

SOSIAALIPEDAGOGINEN OHJAUS

PERIAATTEET	PROSESSI	TYÖMENETELMIÄ		
Kohtaaminen	Tutustuminen	Tutustuminen	Tunnustaminen	Tukeminen
Toivo, tulevaisuususko ja rohkeus	Tunnustaminen	Vahvuuskortit	Osaamismerkit	Kartta kohti tavoitteitani
Aktiivisuus ja toimijuus	Tukeminen	Elämänjana	Palautetta osaamisestani	Muistorasia
Yhteisöllisyys ja kokonaisvaltaisuus		Aktiivinen kuuntelu	Toivon puu	Ympäristöluotsaus
Mahdollisuuksien tunteminen ja tunnistaminen		Luova muistelu	Tuettu vapaaehtoistyö	Yhteisen toiminnan kautta tukeminen
		Arvokeskustelu		MOD: Moninaisuus – Oivallus – Dialogi -koulutus
		Elämänneliapila		
		Jäävuoriharjoitus		
		Osaamisen tunnistaminen: Skillfie		

Periaatteet ohjaavat prosessia ja eri työmenetelmien soveltamista

1. OHJAUKSEN PERIAATTEET

Sosiaalipedagogisen ohjauksen periaatteet ohjaavat kaikkea toimintaa. Ne määrittävät sitä, millaisen suhteen ohjaaja pyrkii rakentamaan opiskelijaan ja millaisella otteella hän ohjaustyötä tekee. Periaatteet suuntaavat myös ohjauksen tavoitteiden määrittelyä. Ne perustuvat vapaan sivistystyön taustalla vaikuttaviin arvoihin.

Kohtaaminen

Ohjaaja kohtaa opiskelijan ainutlaatuisena, arvokkaana ja kokonaisena ihmisenä. Hän haluaa ymmärtää opiskelijaa, tutustua häneen ja kuulla sekä hänen menneisyydestään että tulevaisuuden ajatuksistaan.

Ohjaaja pyrkii dialogiin, jonka lähtökohtana on tasavertaisuus ihmisiinä, molemminpuolinen hyväksyntä, kunnioitus ja arvostus. Dialogi on molemminpuolista todellisuuksien jakamista, joka edellyttää avoimuutta ja luottamusta.

Ohjauksessa tulee olla aikaa läsnäoloon ja dialogisen suhteen rakentamiseen.

Toivo, tulevaisuususkko ja rohkeus

Ohjaaja tukee opiskelijaa näkemään mahdollisuuksiaan ja tunnistamaan toiveitaan. Hän pyrkii luomaan ja ylläpitämään toivoa ja uskoa opiskelijan mahdollisuuksiin mielekkääseen elämään suomalaisessa yhteiskunnassa.

Ohjaaja arvioi yhdessä opiskelijan kanssa tämän tilannetta. Yhteinen arviointi on perusta realistiselle mahdollisuuksien tunnistamiselle ja todellisuuden ymmärtämiselle, johon toivo voi kiinnittyä. Toivo on perusta opiskelijan toimintakyvylle, tulevaisuususkolle ja rohkeudelle toimia omissa elämässään.

Aktiivisuus ja toimijuus

Ohjaaja näkee opiskelijan oman elämänsä asiantuntijana ja tukee opiskelijaa itse ymmärtämään omaa asiantuntijuuttaan ja toimimaan aktiivisesti eri tilanteissa.

Ohjaaja tukee opiskelijan toimijuutta ohjausprosessissa esimerkiksi yhdessä tekemisen ja pohtimisen, valintojen ja päätösten äärelle pysähtymisen ja niihin vaikuttavien asioiden selvittämisen,

Sosiaalipedagogisen ohjauksen periaatteet ovat:

1. Kohtaaminen
2. Toivo, tulevaisuususkko ja rohkeus
3. Aktiivisuus ja toimijuus
4. Yhteisöllisyys ja kokonaisvaltaisuus
5. Mahdollisuuksien tunteminen ja tunnistaminen

tiedonhankinnassa auttamisen, erilaisiin toimintaympäristöihin tutustumisen ja toimintamahdollisuuksien tarkastelun kautta. Tavoitteena on, että opiskelija kasvaa kohti oman elämänsä toimijuutta.

Yhteisöllisyys ja kokonaisvaltaisuus

Ohjaus on koko yhteisön asia, eli ohjaajana toimivat kaikki oppilaitoksen työntekijät kohdatessaan tilanteita, joissa opiskelija kaipaa apua tai asioiden yhteistä pohtimista. Myös vertaisohjaus on tärkeää. Ohjaus on sekä formaalia että nonformaalia.

Oppilaitoksessa pyritään vahvistamaan yhteisöllisyyttä ja edistämään opiskelijoiden yhteenkuuluvuuden tunnetta. Ohjauksen tavoitteena on kaksisuuntainen integraatio.

Ohjaaja näkee opiskelijan kokonaisena ihmisenä, ei ainoastaan opiskelijana tai tulevana työntekijänä, joten hän on valmis tukemaan opiskelijaa tarvittaessa kaikilla elämänalueilla. Hänen ei tarvitse kuitenkaan osata kaikkea, vaan tarvittaessa hän ohjaa opiskelijan muiden palveluiden piiriin.

Mahdollisuuksien tunteminen ja tunnistaminen

Ohjaaja tuntee laajasti erilaisia jatkopolumahdollisuuksia, ja hänellä on aikaa selvittää asioita yhdessä opiskelijan kanssa.

Ohjaaja tiedostaa, että opiskelijalla on monenlaisia eteenpäin jatkamisen mahdollisuuksia sekä koulutuksen, työelämän että muun toiminnan kuten vapaaehtoistyön ja kansalaistoiminnan alueilla. Ohjaaja pyrkii yhdessä opiskelijan kanssa tunnistamaan opiskelijalle mielekkäimmät mahdolliset jatkopolut.

2. OHJAUKSEN PROSESSI

Ohjausprosessin vaiheet ovat:

1. Tutustuminen
2. Tunnustaminen
3. Tukeminen

Ohjaus ymmärretään pitkäkestoisena prosessina. Siinä voidaan tunnistaa erilaisia vaiheita, mutta ne toteutuvat limittäin ja ovat kaikki jossain määrin läsnä koko ohjausprosessin ajan.

Sosiaalipedagogisen ohjauksen prosessin vaiheiden jäsennyksessä on hyödynnetty "myönteisen tunnistamisen" toimintatapaa, joka on kehitetty nuorisotyön ammattilaisten ja tutkijoiden yhteistyönä. Sen teoreettisena perustana ovat ns. tunnistamisen teoriat. Niiden keskeinen ajatus on, että voidakseen hyvin ihminen tarvitsee tunnistusta muilta ihmisiltä asioista, jotka ovat hänelle itselleen merkityksellisiä.

Tutustuminen

Tutustuminen on luonnollista ohjauksen alkuvaiheessa, mutta se jatkuu ja syvenee läpi ohjausprosessin.

Tutustumisessa korostuu kohtaamisen periaate: Ohjaaja kohtaa opiskelijan avoimesti ainutlaatuisena ihmisenä eikä määrittele häntä jonkin valmiiden luokittelujen mukaan. Tärkeää on läsnäolo, kuunteleminen ja kertomaan rohkaiseminen. Maahanmuuttajaopiskelijoihin tutustumisessa korostuu elämäntarinan kuulemisen merkitys, mikä edellyttää luottamuksen rakentamista.

Tutustuminen on perustana opiskelijan osaamisen tunnistamiselle mutta myös toiveiden, haaveiden ja tavoitteiden tunnistamiselle.

Tutustuminen on molemminpuolista: kyse on yhteisestä jakamisesta. Ohjaaja on läsnä ihmisenä, joka voi kertoa itsestään, taustastaan, koulutus- ja työkokemuksistaan jne.

Ohjaaja on kiinnostunut tutustumaan opiskelijan kulttuuriin, ja myös kulttuurienvälinen tutustuminen on molemminpuolista. Opiskelijaa tuetaan tutustumaan ympäröivän yhteiskunnan kulttuureihin ja toimintaympäristöihin.

Tunnustaminen

Tunnustaminen perustuu tutustumiseen. Tunnustaminen tarkoittaa sellaisten asioiden huomaamista ja niistä tunnustuksen antamista, jotka ovat tunnustuksen saajalle itselleen merkityksellisiä.

Tunnustaminen on sekä sanallista että toiminnallista. Tunnustusta voi antaa esimerkiksi antamalla palautetta onnistumisista tai kysymällä opiskelijan mielipidettä hänelle tärkeästä aiheesta. Toiminnallista tunnustamista on esimerkiksi erilaisten vastuutehtävien antaminen opiskelijalle, sillä se viestittää hänelle ohjaajan luottamusta. Tulevaisuuteen suuntautuva tunnustaminen eli luottamuksen osoittaminen opiskelijan osaamista ja tavoitteiden toteutumista kohtaan vahvistaa toivon näkökulmaa.

Tunnustaminen on vastavuoroista, eli ohjaajan on oltava valmis paitsi antamaan myös ottamaan vastaan tunnustusta opiskelijoilta.

Tukeminen

Tukemisen perustana on tutustuminen ja tunnustaminen. Jotta ohjaaja voi tukea opiskelijaa hänelle merkityksellisissä asioissa ja merkitykselliseen suuntaan, täytyy hänen tutustua opiskelijaan ja oppia tunnistamaan tälle merkityksellisiä asioita. Antamalla opiskelijalle tunnustusta merkityksellisissä asioissa ohjaaja tukee opiskelijan itsetunnon kehittymistä ja toimijuuden edellytysten vahvistamista.

Tukeminen on osallisuuden ja toimijuuden vahvistamista. Osallisuus on yhteisöön kuulumista ja mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa yhteisössä. Osallisuutta opiskeluyhteisössä voi tukea edistämällä jokaisen tunnetta omasta merkityksestään ryhmän jäsenenä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta ryhmässä sekä luomalla opiskelijoille mahdollisuuksia olla ryhmän ja oppilaitoksen aktiivisia jäseniä. Osallisuutta yhteiskunnassa voi tukea tekemällä yhteiskuntaa, sen toimintatapoja ja -ympäristöjä tutummaksi sekä etsimällä mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnassa esimerkiksi vapaaehtoistyön kautta.

Toimijuus tarkoittaa mahdollisuuksia tehdä valintoja ja toimia niiden mukaan tietystä ympäristössä. Se rakentuu suhteessa arkiin ympäristöihin. Ohjaajan tavoitteena on tukea opiskelijan toimijuutta sekä opinnoissaan että elämässään laajemmin. Toimijuus voi kehittyä eri toimintaympäristöissä niin, että se laajenee vähitellen yhteiskunnalliseksi toimijuudeksi. Oleellista on tukea opiskelijan sellaista toimijuutta, joka on hänelle itselleen merkityksellistä. Toimijuuden tukeminen kuitenkin myös pyrkii suuntaamaan toimintaa, eli tavoitteena on vahvistaa sellaista yhteiskunnallista toimijuutta, joka auttaa ihmistä tulemaan toimeen yhteiskunnan jäsenenä ja mahdollistaa myös kriittisen osallistumisen yhteiskunnassa.

3. OHJAUKSEN TYÖMENETELMIÄ

Sosiaalipedagogisen ohjauksen työmenetelmät ovat erilaisia vuorovaikutuksellisia ja toiminnallisia menetelmiä, jotka toimivat apuvälineinä ohjauksen periaatteiden ja prosessin toteuttamisessa. Menetelmiä voi soveltaa ja muokata sen mukaan, millainen työskentely on milloinkin luontevaa ja mielekästä tietyn opiskelijan tai ryhmän kanssa.

Menetelmät on mallissa jaoteltu kolmeen ryhmään sen perusteella, korostuuko niissä prosessin vaiheista tutustuminen, tunnustaminen vai tukeminen. Monet menetelmistä sopivat useampaan vaiheeseen.

Tutustuminen

- Vahvuuskortit
- Elämänjana
- Aktiivinen kuuntelu
- Luova muistelu
- Arvokeskustelu
- Elämän neliapila
- Jäävuoriharjoitus
- Osaamisen tunnistaminen: Skillfie

Tunnustaminen

- Osaamismerkkit
- Palautetta osaamisestani
- Toivon puu
- Tuettu vapaaehtoistyö

Tukeminen

- Kartta kohti tavoitteitani
- Muistorasia
- Ympäristöluotsaus
- Yhteisen toiminnan kautta tukeminen
- MOD: Moninaisuus – Oivallus – Dialogi -koulutus

Katso lisää: bit.ly/sospevaohjaus

Suomen Kansanopistoyhdistys
Finlands Folkhögskoleförning

Opintokeskukset
STUDIECENTRALERNA

BILDNINGSG
ALLIANSEN

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

OPETUSMINISTERIÖN
RAHOITTAMA
HANKKE